

Kraków – warto wiedzieć

Sacrum, geografia i życie naukowe

Wędrowniki mające swe podłoże w wierzeniach i religii nieodłącznie towarzyszą człowiekowi na wszystkich etapach rozwoju kultur i cywilizacji. Jednym z rodzajów wędrowniki podejmowanej w celach religijnych jest pielgrzymka, której kulminacją są odwiedziny w świętym miejscu. Istota pielgrzymki wynikała zawsze z chęci wiernych do obcowania z sacrum. Święte miejsca, do których wędrował człowiek, znajdowały się – i znajdują nadal – na wszystkich zamieszkałych kontynentach, niezależnie od charakteru czy stopnia rozwoju danej religii.

Antoni Jackowski w czasie wykładu „W drodze do sacrum. Człowiek pielgrzymujący”, przedstawił tego w Kawiarni Naukowej PAU.

MARIAN NOWY

Prof. Antoni Jackowski został laureatem Nagrody Miasta Krakowa 2011 w dziedzinie nauki i techniki za wybitne osiągnięcia w zakresie geografii turystyki i religii.

Kim jest prof. Jackowski? – Jest człowiekiem instytucją: stworzył dziedzinę wiedzy – geografii religii, założył w UJ Zakład Geografii Religii, a od 10 lat wydaje – znany już nie tylko w Polsce – periodyk „Peregrinus Cracoviensis” – mówił w 2005 roku ówczesny rektor UJ, prof. Franciszek Ziejka, w czasie jubileuszu prof. Jackowskiego. Kardynał Franciszek Macharski zwrócił zaś uwagę na poszukiwanie *sacrum* w ludzkim życiu, dziękując prof. Jackowskiemu za wszystko, co w tej dziedzinie uczynił. A uczynił prof. Jackowski wiele – znakomici wychowankowie, liczne kongresy naukowe, książki – o czym mówili zebrani na uroczystości siedemdziesięciolecia Profesora, wręczając mu dwutomową księgę pamiątkową *Geografia i sacrum*.

Turizm i religia

Gdy zaś po kilku latach otrzymał tytuł profesora honorowego UJ, prof. Bolesław Domański, dyrektor Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej, wygłaszając laudację przypomniał, iż prof. Antoni Jackowski należy do wąskiego grona polskich geografów, którzy wytyczyli nowe, oryginalne pole badawcze w geografii turystyki i geografii religii, i że należy do grupy najbardziej twórczych geografów w Polsce zarówno badawczo, jak i organizacyjnie. Antoni Jackowski pełnił w Uniwersytecie szereg odpowiedzialnych funkcji, m.in.: dziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi oraz dyrektora Instytutu Geografii, był wieloletnim członkiem Senatu UJ. W 1996 roku został mianowany przez Jana Pawła II członkiem „Misji Papieskiej”, reprezentującej Ojca świętego w czasie Międzynarodowego Kongresu Maryjnego w Częstochowie.

Jeden z recenzentów, prof. Stanisław Liszewski, zauważył:

jeżeli powstanie szkoły naukowej związane jest z osobowością jej twórcy, który podejmuje oryginalną tematykę badawczą, opracowuje metody i warsztat badawczy, kształci uczniów i tworzy czasopismo naukowe, w którym prezentuje rezultaty badań, wprowadzając je do międzynarodowego obiegu naukowego, to niewątpliwie profesora Jackowskiego można nazwać twórcą szkoły geografii religii w Polsce.

Koalicja, nie wspólnota

Jeśli mówi się o szkole naukowej, to jest się krok od próby określenia obecnego kształtu dziedziny naukowej, w której ta szkoła się mieści. Jaka jest współczesna geografia?

Zdaniem prof. Kazimierza Krzemienia – dziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi, także geografa – geografia jest nauką o bardzo szerokim zakresie badań, obejmuje zarówno zjawiska przyrodnicze i fizyczne na powierzchni Ziemi, jak i zjawiska społeczno-ekonomiczne związane z szeroko pojętą działalnością człowieka w przestrzeni. W ostatnich kilkudziesięciu latach cechą rozwojową geografii, podobnie jak innych nauk, była postępująca specjalizacja, tak w obrębie geografii fizycznej, jak i w geografii społeczno-ekonomicznej. Geografia przypomina raczej koalicję aniżeli wspólnotę. Stąd też coraz częściej stosuje się nazwę „nauki geograficzne” w miejsce „geografii”. Przedmiotem badań nauk geograficznych jest środowisko naturalne oraz człowiek i jego działalność. W naukach geograficznych wyróżnia się: geografii fizyczną, geografii człowieka, geografii regionalną, geografii historyczną oraz geografii stosowaną. Konsekwencją postępującej specjalizacji nauk geograficznych jest zbliżanie się do nauk pokrewnych i integracja na wyższym poziomie, związana z badaniami całości przyrody i działalności człowieka. Dalszy rozwój geografii jest możliwy poprzez włączenie się w badania interdyscyplinarne i rozwijanie spojrzenia globalnego oraz poprzez badania zasobów środowiska przyrodniczego i zasad gospodarowania nimi, zróżnicowania przestrzennego warunków, poziomu i jakości życia ludności. Postęp naukowy geografii polega więc na zmianach zakresu i treści, które zwiększają jej wartość poznawczą i praktyczną. Z tego powodu w ostatnich latach bardzo duże znaczenie ma rozwój badań dotyczących czynników i barier rozwoju społeczno-ekonomicznego, uwarunkowanych stanem i zasobami środowiska przyrodniczego, i płynących stąd zagrożeń.

Od satelity do rozwoju regionalnego

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej kontynuuje tradycje pierwszej na ziemiach polskich, a drugiej w Europie, Katedry Geografii, utworzonej w Uniwersytecie Jagiellońskim w 1849 roku. Krakowskie studia geograficzne oferują sześć specjalności: funkcjonowanie i kształtowanie środowiska przyrodniczego; meteorologia, klimatologia i hydrologia; geografia społeczno-ekonomiczna; gospodarka przestrzenna

Kraków – warto wiedzieć

► i rozwój regionalny; turystyka; systemy informacji geograficznej. Więcej o Instytucie można się dowiedzieć od jego dyrektora prof. Bolesława Domańskiego.

W zakresie geografii fizycznej przedmiotem badań jest, między innymi, funkcjonowanie i współczesne przemiany środowiska przyrodniczego wybranych obszarów Europy oraz ewolucja rzeźby i struktury pokrywy glebowej obszarów górskich i wyżynnych. Realizowane są projekty badawcze dotyczące zmian klimatu, zjawisk ekstremalnych i bioklimatologii, a także przemian stosunków wodnych oraz chemizmu wód opadowych, rzecznych i podziemnych. Istotną rolę odgrywają metody pozyskiwania, analizy i prezentacji danych geograficznych, w tym przetwarzania obrazów satelitarnych, systemów informacji geograficznej (GIS) oraz modelowania zjawisk i procesów geograficznych.

Z kolei w dziedzinie geografii społeczno-ekonomicznej prowadzone są badania przemian społecznych i gospodarczych miast i stref podmiejskich, w tym zróżnicowanie jakości życia w miastach. Przedmiotem analizy są przemiany zagospodarowania turystycznego oraz skutki społeczno-ekonomiczne i ekologiczne rozwoju turystyki, a także genezy i przekształceń sieci ośrodków pielgrzymkowych na świecie i w Polsce oraz przemian przestrzeni sakralnych.

Pracownicy Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ zaangażowani są w studia z zakresu gospodarki przestrzennej, procesów rewitalizacji miast, uwarunkowań rozwoju regionalnego i lokalnego oraz polityki regionalnej w Polsce i Unii Europejskiej.

Prof. Domański kieruje Zakładem Rozwoju Regionalnego.

„A czy znasz ty, bracie młody, Twoje ziemie, twoje wody?”

Kto był swego czasu w Collegium Maius na promocji książki *Z dziejów geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim* prof. Antoniego Jackowskiego i dr Izabeli Soljan, ten pamięta, co mówił jej autor: „To jest saga geografów Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednak pierwszym bohaterem książki jest sam Uniwersytet, bo już w XV wieku odbywały się tu wykłady z geografii, zaś w okresie Odrodzenia krakowska geografia należała do najwybitniejszych w Europie”. Dziekan Kazimierz Krzemień przypomniał, że jest to też książka o ludziach, którzy rozwijali naukę, o patriotach nauki i kraju. Przypomniał opinie jednego z warszawskich profesorów, który stwierdził, iż ta praca zapewnia istnienie jej bohaterów na przyszłe stulecia. To jest książka o historii, która przejdzie do historii.

W ubiegłym roku w oddziale Muzeum Historycznego Miasta Krakowa – Fabryka „Emalia” Oskara Schindlera odbyła się promocja książki pt. *Pamiętamy... Geografia Polska w okresie II wojny światowej*, która ukazała się pod redakcją prof. Antoniego Jackowskiego i dr Anny Michnio. Książka o ludziach, uczonych, patriotach.

Skoro zaś mowa o patriotach... W tym roku minie 140 lat od śmierci poety (autora cytowanej powyżej *Pieśni o ziemi naszej*), krajoznawcy, profesora UJ, członka PAU – Wincentego Pola, uważanego za twórcę geografii polskiej. Spoczywa na Skałce. To on w 1849 roku utworzył w Uniwersytecie Jagiellońskim pierwszą na ziemiach polskich, a drugą na świecie po Uniwersytecie Berlińskim, Katedrę Geografii. „Nie byłoby krakowskiej geografii w takiej postaci, w jakiej jest obecnie, gdyby nie było Wincentego Pola” – mówił ówczesny prorektor UJ, prof. Wiesław Pawlik, gdy z inicjatywy Komitetu Nauk Geograficznych PAN rok 2007 ogłaszano Rokiem Wincentego Pola.

Geografia dostrzeżona

A czym jest Nagroda Miasta Krakowa dla obecnego jej laureata?

Mam wielką satysfakcję, że dostrzeżono i doceniono moje badania naukowe, również przez środowiska niezwiązane z Uniwersytetem – mówi prof. Antoni Jackowski. – Wnioskodawcami były bowiem placówki pozauniwersyteckie. Nagrodę dostałem za te dziedziny moich dociekań naukowych, które nie zawsze są życzliwie traktowane przez niektóre osoby. Nagroda utwierdziła mnie w przekonaniu, że moja dotychczasowa aktywność badawcza ma sens i należy kontynuować studia z zakresu geografii turystyki i geografii religii. Równocześnie przyznanie Nagrody uświadomiło mi, jak wielką odpowiedzialność ponoszę za przygotowanie do tej pracy moich następców. Ucieszyłem się, że przyznana mi Nagroda utwierdziła moich uczniów w tym, że to, co robimy, ma sens i jest potrzebne.

Ale jest również drugi nurt mojej satysfakcji. Ma on szerszy charakter i wiąże się przede wszystkim z tym, że po wielu latach przerwy w procedurze przyznawania tych zaszczytnych Nagród ponownie dostrzeżono geografę jako naukę odgrywającą ważną rolę w środowisku akademickim i kulturalnym Krakowa. Różne przyczyny sprawiły, że geografia znajduje się w chwili obecnej na „zakręcie” swych dziejów, przechodzi wyraźny kryzys. Jestem przekonany, że Nagroda może stanowić istotny element w toczącej się dyskusji o przydatności tej dziedziny wiedzy we współczesnym świecie. Dlatego też dedykuję tę Nagrodę całemu krakowskiemu środowisku geografów – kończy prof. Jackowski.

Fot. Marian Nowy

W czasie posiedzenia Komisji Geograficznej PAU prof. Antoni Jackowski mówił o losach polskich geografów w czasie II wojny światowej

Komisja Geograficzna PAU

Problemy współczesnej geografii dyskutowane są na forum ogólnopolskim: Komitetu Nauk Geograficznych PAN, Polskiego Towarzystwa Geograficznego, Stowarzyszenia Geomorfologów Polskich i innych. Środowisko krakowskich geografów może prowadzić dyskusje na aktualne problemy fizyczno-geograficzne i społeczno-ekonomiczne na forum Komisji Geograficznej PAU. Jej przewodniczącym jest prof. Kazimierz Krzemień, a sekretarzem prof. Bolesław Domański. Komisja, odtworzona w minionym roku, nawiązuje do tradycji przedwojennych. Jej celem jest prezentacja najnowszych wyników badań z zakresu nauk geograficznych, debata nad aktualnymi problemami miasta Krakowa i regionu oraz wydawanie czasopisma naukowego i opracowań monograficznych. Wszystkie spotkania są otwarte dla zainteresowanych osób.

MARIAN NOWY